

ประเพณีตานก๋วยสลาก

“ตานก๋วยสลาก” “กินก๋วยสลาก” คือการทำบุญทานสลาก เป็นประเพณีสำคัญของภาคเหนือที่หมูญาคีพี่น้องจะร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลส่งถึงญาติผู้ล่วงลับ งานบุญตานก๋วยสลากนี้จะเริ่มในวันเพ็ญเดือนสิบสอง (เหนือ) ประมาณเดือนกันยายนจนไปสิ้นสุดในเดือนกุมภาพันธ์ (เหนือ) ประมาณตุลาคม

ก่อนวันพิธีตานก๋วยสลาก 1 วัน เป็นวันคา ชาวบ้านจะช่วยกันจัดแต่งครัวทาน ผู้ชายจะร่วมกันจักดอกसानก๋วยซึ่งคือตะกร้า ในแต่ละครัวเรือนจะสานหลายใบเพื่อถวายทานให้ทั่วถ้วนวงศาคนญาติ ฝ่ายผู้หญิงจะจัดเตรียมห่อข้าวของต่าง ๆ อาหารสุก ข้าวสาร อาหารแห้ง ของใช้ประจำวัน เครื่องใช้ไม้สอยตามแต่ศรัทธาและฐานะ บรรจุลงในก๋วยซึ่งกรุด้วยใบตองหรือกระดาษสี จากนั้นจะเอาเงินผูกไม้เสียบไว้ที่กรวยดอกไม้ เรียกว่า “ยอด” ปักประดับไว้กับก๋วยมากน้อยตามกำลังศรัทธา พอรุ่งขึ้นตอนเช้าวันตานก๋วยสลากก็จะพากันนำก๋วย

สลากไปวางเรียงกันไว้ที่ลานวัดหรือศาลาทำบุญ เจ้าของก๊วยจะนำกระดาษมาตัดเป็นเส้นสลากแล้วเขียนชื่อตน และคำอุทิศส่วนกุศลพร้อมทั้งชื่อผู้ที่จะอุทิศให้ และแม้กระทั่งตัวเองเมื่อยามล่วงลับลงไปแล้ว เส้นสลากต้องเขียนให้ครบจำนวนก๊วยรวมกันไว้ที่หน้าองค์พระประธาน มักทยอยจะรวบรวมนำไปคำนวณตามจำนวนพระ เณรที่มี และหักส่วนหนึ่งไว้เป็นกองกลางของวัด เส้นสลากที่แจกจ่ายให้กับพระเณรนั้น พระเณรจะทยอยอ่าน ชื่อและศรัทธาอุทิศที่เขียนไว้ในเส้นสลากแต่ละเส้นให้ดังได้ยินทั่วกัน ผู้เป็นเจ้าของก็จะนำก๊วยไปส่งถวายยัง พระเณรรูปนั้น ๆ คนหนุ่มบางรายจะใช้โอกาสนี้ช่วยหญิงสาวเพื่อความใกล้ชิด โดยคอยฟังชื่อและช่วยขนก๊วย สลากไปส่ง บ้างก็ขับคำเกี้ยวพาราสีสาวเจ้า เช่น

หน้าบุญเป็นนัก เป็นได้ตานก๊วย

อ้ายขอตานตวย มอกก๊วยจีเบ๊ย

อ้ายเอนปากตัก น้องบ่จำเหลียว

กิ่นแก่งหน่อเฮียว หยั่งมาสวกก้อม

ฝ่ายหญิงสาวก็จะโต้ไวยารออกมาว่า

บุญข้าบ่ นัก ที่ได้ตานก๊วย

กลัวได้ตานตวย ของเป็นมีเจ้า

สำหรับผู้มีฐานะการเงินดีก็จะจัดทำสลากพิเศษเรียกว่า “สลากโชค” สมัยก่อนจะทำเป็นเรือนหลังเล็ก ๆ ใส่ข้าวของเครื่องใช้ หม้อ ถ้วย โล โขหาม เสื้อ หมอน ที่นอน มุ้ง และอาหาร ที่รอบ ๆ เรือนผูกไว้ด้วยด้นกล้วย ด้นอ้อย ประดับยอดเงินมากเป็นพิเศษ บ้างก็จะเอาเครื่องประดับมีค่า สร้อยคอ เข็มขัด ใส่ลงไปด้วย แต่เมื่อถึง เวลาไม่ได้ถวายทานเครื่องประดับมีค่าไปพร้อมข้าวของอื่นในสลาก แต่ใส่ลงไปเป็นเคล็ดว่าชาติหน้าจะได้รับ แต่สิ่งของเหล่านี้ เมื่อถึงยกสลากโชคไปวัดก็จะตักลงเคาะฆ้องเป็นขบวนแห่แห่นำไปรวมจับสลากพร้อม สลากเส้นอื่น ๆ มิได้เจาะจงว่าจะถวายกับพระรูปใดเฉพาะ นอกจากนี้ยังมี “สลากข้อม” ซึ่งเป็นทานสลากจาก หญิงสาวโสดที่จะเก็บหอมรอมริบไว้ตั้งแต่เริ่มเข้าวัยสาวรุ่น พอเป็นสาวเต็มตัวก็ได้เงินมากพอจะทำสลากข้อม เป็นกิ่งไม้สูง มีร่มกางที่ปลายยอด ลำต้นมัดฟางไว้เพื่อปักไม้ ตกแต่งปักจ้อยไทยทยอยต่าง ๆ ในอดีตนิยมกันว่า หญิงใดยังไม่ได้ทานสลากข้อมก็จะยังไม่แต่งงาน ออกเห่ขำเรือน มีคำร้องของผู้ชายหยอกเย้าหญิงสาวกลุ่มนี้ว่า

ภาวะชาตินี้ บ่แม่นหัวต๋อง

“หองต๋ัว”

ขอฝั้นชมพอง ภาวะชาติน้ำ

แม่นเป็นหัวต๋อง ของชายม่อนข้า

บ่ถามตางลา ขว้างละ

หัวต๋อง เป็นคำผวนจาก “หองต๋ัว” คือ หวงต๋ัว เป็นการเล่นคำแบบหนึ่ง

“สลากมหาชมพู” หรือบ้างก็เรียก “สลากพญาชมพู” หรือ “สลากพระอินทร์” เป็นการทานสลากในอดีต ซึ่งบัดนี้ไม่พบอีกแล้วในประเทศไทย แต่ยังพบในหมู่ชาวไตที่เชียงตุง พม่า เป็นการร่วมกันทำถ้วยสลากของ หญิงสาวในหมู่บ้านหรือญาติพี่น้องสองสามหลังคาเรือน โดยจะจัดทำประดับประดาสวยงาม จัดขบวนแห่ เหมือนขบวนแห่ครัวทาน คือ นำถ้วยพานดอกไม้ รูปเทียน ขบวนฟ้อน ขบวนฆ้องกลองเป็นที่เอิกเกริกสำราญ ตลอดเส้นทาง แล้วจึงนำไปไว้หน้าองค์พระประธานในวิหารถวายทานแด่พระผู้จับสลากมหาชมพูนี้ได้ ผู้ถวาย จะอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ เจ้ากรรมนายเวร พญาอินทร์ พญาพรหม เทวดานานา

แหล่งที่มา

มงคล เปลี่ยนบางช้าง.2548. บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคเหนือและบทร้อยราชนิพนธ์. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์แม็ค. หน้า 58-63.